
**อัลฮิสบะฮ์ : ศึกษาการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการตรวจสอบ
ผู้ปกครองในอิสลาม**

อิสมาแอ กาเด๊ะ¹

บทคัดย่อ

อัลฮิสบะฮ์หรือการตรวจสอบมีสามประเภทคือ การตรวจสอบระหว่างผู้ปกครองต่อประชาชน การตรวจสอบระหว่างประชาชนต่อประชาชน และการตรวจสอบระหว่างประชาชนต่อผู้ปกครองซึ่งเป็นหัวข้อที่จะนำเสนอในบทความฉบับนี้ ปรากฏว่าอิสลามเปิดโอกาสให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบผู้ปกครองหรือที่เรียกว่าการเมืองภาคประชาชนซึ่งเป็นสิทธิ และเป็นหน้าที่ของประชาชนเพื่อเสริมสร้างการทำความดีและห้ามปรามความชั่วประกอบด้วยการตักเตือน เสนอความคิดเห็นและใช้วิธีการแสดงออกทางการเมืองเพื่อเรียกร้องความยุติธรรมโดยใช้วิธีการอย่างสันติวิธี

คำสำคัญ: อัลฮิสบะฮ์, การมีส่วนร่วมของภาคประชาชน, ผู้ปกครองในอิสลาม

¹ Ph.D (Islamic Studies) อาจารย์สาขาวิชาอิสลามศึกษา วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

Al-Hisbah: Study of Public Participation in Investigating Leaders Under Islamic Parent

*Isma-ae Katih*¹

Abstract

Al-Hisbah was separated into three types, namely investigation of people by leaders, investigation of people by themselves and investigation of leaders by people which is the issue presented in this article. It showed Islam provides opportunity for public sector in participation in investigating the leaders or it was called civil politics. It is right and duty of people to reinforce good deeds, to prevent from evils with advice, to offer perspectives as well as assembly expression to call for justice with peaceful means.

Keywords: al-Hisbah, Public Participation, Islamic Leaders

¹ Ph.D (Islamic Studies) Lecturer, Islamic Studies Program, College of Islamic Studies, PSU, Pattani Campus.

อัลฮิสบะฮ์ : ศึกษาการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการตรวจสอบ

ผู้ปกครองในอิสลาม

1. ความหมายของอัลฮิสบะฮ์

อัลฮิสบะฮ์ในบทความนี้คือ กระบวนการภาคประชาอาสาเพื่อความยุติธรรม อัลมาวัรดี (al-Mawardi, 1989: 240) ได้ให้ความหมายว่า หมายถึง

“أمر بالمعروف إذا ظهر تركه،

ونهي عن المنكر إذا ظهر فعله.”

ความว่า “การใช้หรือส่งเสริมให้มีการกระทำความดี เมื่อปรากฏว่ามีการละทิ้งการกระทำความดี และการห้ามปรามหรือป้องกันความชั่วเมื่อปรากฏว่ามีการกระทำความชั่วนั้นขึ้นมา”

จากความหมายดังกล่าวข้างต้นสามารถเข้าใจได้ว่า เป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนโดยภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกัน ระวัง หรือยุติข้อพิพาท ตลอดจนจัดการความขัดแย้งในชุมชน สังคมของตนได้เมื่อปรากฏความอ่อนแอของสังคมด้วยการละเลยความยุติธรรมและปรากฏการกระทำที่ละเมิดอย่างแพร่หลาย (Al-Mawardi, 1989: 315)

หากแต่ปัจจุบันเป็นที่น่าเสียดายสำหรับสังคมมุสลิมที่การเปิดโอกาสให้กระบวนการภาคประชาอาสาที่เป็นทางการหรือที่เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมในปัจจุบันไม่ค่อยจะมีบทบาท และขาดความเด่นชัดในพลังการมีส่วนร่วมในการจัดการความขัดแย้ง และระงับข้อพิพาท หลังจากที่โครงสร้างทางสังคมที่ครบวงจรของมุสลิมได้ถูกทำลาย เว้นแต่ใน

ขอบเขต และพื้นที่แคบๆ ตามช่วงจังหวัดที่เอื้อในบางประเทศ และบางสังคมเท่านั้น

กระบวนการภาคประชาอาสาเพื่อความยุติธรรม ถือเป็นการจัดการความขัดแย้งและระงับข้อพิพาทลักษณะภายในระหว่างบุคคลในสังคม และระหว่างสังคมด้วยกันเองที่มีลักษณะไม่พึ่งพาการฟ้องร้องเหมือนกับกระบวนการศาล แต่จะเป็นกระบวนการที่พึ่งพิงระหว่างหน่วยของสังคมบนฐานความมั่นคง ความสันติ ความเป็นธรรม และบนฐานของคุณธรรมจริยธรรมเป็นสำคัญ

กระบวนการภาคประชาอาสาเพื่อความยุติธรรมในอิสลามก่อเกิดจากหลักคำสอนที่ถือเป็นบ่อเกิดสำคัญที่สุดสำหรับวิถีชีวิตของมุสลิมจากวิวัฒนาการของอัลลอฮ์ตั้งเฝ้าการอัลกุรอานว่า

﴿وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾.

ความว่า “และจงให้มีขึ้นจากพวกเจ้าซึ่งคณะหนึ่งที่จะเชิญชวนไปสู่ความดีและใช้ให้กระทำการสิ่งที่ดี และห้ามมิให้กระทำการสิ่งที่มีชอก และชนเหล่านี้แหละพวกเขาคือผู้ได้รับความสำเร็จ” (Al-Imran :104)

﴿كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَوْ آمَنَ أَهْلُ الْكِتَابِ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ مِنْهُمُ الْمُؤْمِنُونَ وَأَكْثَرُهُمُ الْفَاسِقُونَ﴾.

ความว่า “พวกท่านนั้น เป็นประชาชาติที่ดียิ่งซึ่งถูกให้อุบัติขึ้นสำหรับมนุษยชาติ โดยที่พวกท่านใช้ให้ปฏิบัติสิ่งที่ชอบและห้ามมิให้ปฏิบัติสิ่งที่มิชอบ และศรัทธาต่ออัลลอฮ์ และถ้าหากว่าบรรดาผู้ที่ได้รับคัมภีร์ศรัทธากันแล้ว แน่แน่นอนมันก็เป็นการดีแก่พวกเขา จากพวกเขานั้นมีบรรดาผู้ที่ศรัทธา และส่วนมากของพวกเขานั้นเป็นผู้ละเมิด” (Al Imran :110)

ความในสองโองการข้างต้น แสดงถึงหน้าที่ที่สำคัญยิ่งของภาคประชาอาสาเพื่อผดุงความยุติธรรมในลักษณะของปัจเจกชน หรือองค์กร ซึ่งสามารถเข้าใจจากความที่ว่า *ولكن أمة منكم* หมายถึง “จงให้มีขึ้นจากพวกท่าน” และความที่ว่า *أمة خير* หมายถึง “พวกท่านนั้นเป็นประชาชาติที่ดียิ่ง” อันเป็นที่มาของการมีอยู่ และการยอมรับกระบวนการภาคประชาอาสาเพื่อความยุติธรรมในอิสลาม รวมทั้งสามารถประยุกต์ใช้ในทุกสมัยและทุกสถานที่ได้อย่างชอบธรรม (Al-Mawardi,1989: 315)

ท่านอุมัร رضي الله عنه กล่าวว่า “ใครที่พอใจอยากจะเป็นประชาชาตินี้เขาจงปฏิบัติตามเงื่อนไขของอัลลอฮ์ในการเป็นประชาชาตินี้ดังที่ปรากฏในอายะฮ์ข้างต้น (Ibn Kathir,1999: 1/103) ท่านอิมามอัล-กุฎฎียีได้กล่าวว่า” ในอายะฮ์นี้เป็นการสรรเสริญประชาชาตินี้ที่ราบที่พวกเขาดำรงไว้ซึ่งการสั่งใช้ในความดีและห้ามปรามในความชั่ว และมีคุณสมบัติดังกล่าวดังนั้นเมื่อใดที่เขาละทิ้งการพยายามเปลี่ยนแปลงแก้ไขและเห็นด้วยกับความชั่วร้ายการสรรเสริญนี้ก็จะ

หมดไปและความตกต่ำจะตามมาและนั่นคือความหายนะของพวกเขา (Al-Qurtuby 2002: 4/172)

การส่งเสริมให้มนุษย์ประพฤติและสนับสนุนในกิจการงานที่ดีและห้ามปรามปรามความชั่วเปรียบเสมือนสิ่งที่ปรากฏในยุคต้นๆ ของอิสลาม ดังนั้นเหตุดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าอิสบะฮ์นั้นเป็นส่วนหนึ่งของอิสลาม และในยุคต้นๆ ของอิสลามนั้นผู้ปกครองเองก็ทำหน้าที่ดังกล่าวเนื่องจากผลประโยชน์ที่ได้รับนั้นเยอะมาก อีกทั้งได้รับผลบุญอิสบะฮ์ในความหมายของอุมมะฮ์ท่านหนึ่งสำหรับการสั่งใช้ให้กระทำความดีและห้ามปรามความชั่วหากผู้ใดปฏิบัติในสิ่งดังกล่าวก็จะเป็นผู้ที่ประสบความสำเร็จ

﴿لَا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِنْ نَجْوَاهُمْ إِلَّا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلَاحٍ بَيْنَ النَّاسِ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ مَرْضَاةِ اللَّهِ فَسَوْفَ نُوْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا﴾

ความว่า “ไม่มีความดีใดๆ ในการพูดกระซิบกระซาบอันมากมายของพวกเขา นอกจากผู้ที่ใช้ให้ทำทานหรือให้ทำสิ่งที่ดีงามนอกจากผู้ที่ใช้ให้ทำงานหรือให้ทำสิ่งที่ดีงาม หรือให้ประนีประนอมระหว่างผู้คนเท่านั้น และผู้ใดกระทำการดังกล่าวเพื่อแสวงหาความโปรดปรานจากอัลลอฮ์แล้ว เราจะให้แก่เขาซึ่งรางวัลอันใหญ่หลวง” (Al-Nisa:114)

รายงานจากท่านอบูสะอีดอัล-คูดรี رضي الله عنه ว่าแท้จริงท่านบี ﷺ ได้กล่าวว่า

«مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مُكْرًا فَلْيَعْرِضْهُ بِيَدِهِ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِلِسَانِهِ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ بِقَلْبِهِ، وَذَلِكَ أَضْعَفُ الْإِيمَانِ».

ความว่า “ใครก็ตามในหมู่พวกท่านที่เห็นความชั่วร้ายเขาจงเปลี่ยนแปลงมันด้วยมือของเขา หากเขาไม่สามารถก็ด้วยลิ้นของเขา และหากไม่สามารถก็ด้วยใจของเขาและนั่นคืออิมานที่อ่อนแอที่สุดแล้ว (Muslim : 186)

อีกทั้งการเปลี่ยนแปลงความชั่วยังได้มีปรากฏในพระวจนะของท่านรอซูลุลลอฮ์ ﷺ ได้กล่าวว่า

«إِنَّ النَّاسَ إِذَا رَأَوْا الظَّالِمَ فَلَمْ يَأْخُذُوا عَلَى يَدَيْهِ، أَوْ شَكَ أَنْ يَعْمَهُمُ اللَّهُ بِعِقَابٍ

ความว่า “แท้จริงเมื่อผู้คนเห็นผู้ที่กระทำการอธรรมแล้วพวกเขาไม่ช่วยกันห้ามปรามหยุดยั้งจากน้ำมือแห่งความชั่วของเขาเกือบแล้วที่อัลลอฮ์จะลงโทษด้วยโทษที่ครอบคลุมพวกเขาทั้งหมดและ (กล่าวคือจะโดนการโทษทั้งคนดีและคนชั่วจะประสบกับมันทุกคน) (Abu Dawud: 4340)

ท่านอิบนุอัล-กัอยยิมได้กล่าวความว่า “การห้ามปรามความชั่วนั้นมีสี่ระดับ

- 1) ให้ความชั่วนั้นหมดไปและแทนที่ด้วยความดี
- 2) ให้ความชั่วนั้นลดลงแม้จะไม่ทำให้หมดไปโดยสิ้นเชิง
- 3) ให้ความชั่วอื่นที่เท่ากันมาแทนที่
- 4) ให้ความชั่วอื่นที่ชั่วกว่ามาแทนที่

ดังนั้นสองระดับแรกคือสิ่งที่ศาสนาสั่งใช้ ส่วนระดับที่สามเป็นสิ่งที่ต้องนำมาวิเคราะห์ก่อน และระดับที่สี่เป็นสิ่งที่ต้องห้าม (Ibn Qayyim.1973:3/4-5) และส่วนหนึ่งของตัวอย่างที่น่าสนใจยิ่งของผู้ที่สั่งใช้ในความดีและห้ามปรามในความชั่วนั้น ดังเช่นท่านอิมามอัช-ชะฮะบียได้เล่าในหนังสืออัศ-สัยร์ของท่านว่า ท่านซุญอู บิน อัล-วะลีด ได้กล่าวว่าฉันได้ทำฮัจญ์ร่วมกับท่านสุฟยาน อัช-เชารีย์ ฉันแทบไม่เห็นลิ้นของท่านสุฟยานหยุดนิ่งจากการห้ามปรามสิ่งที่ชั่วและสั่งใช้ในสิ่งดีเลยทั้งช่วงเดินทางไปและเดินทางกลับ (Al-Dhahaby1984:7/259)

มีรายงานจากท่านสุฟยานเช่นกันว่า ท่านได้กล่าวความว่า “ เมื่อฉันเห็นสิ่งใดที่เป็นวาญิบเหนือตัวฉันที่จะต้องพูดแล้วฉันไม่พูดฉันก็จะอาเจียนออกเป็นเลือด ” (al-Dhahaby: 7/259) และท่านอัช-ชะฮะบียรายงานจากท่านอัล-หาฟิซ อับดุลลอฮ์อัล-มักดิสีย์ว่า ตัวท่านอัล-หาฟิซเองเมื่อพบเห็นสิ่งที่เป็นความชั่ว ท่านจะต้องเปลี่ยนมันด้วยมือหรือคำพูดของท่านเสมอ ท่านจะไม่กลัวสิ่งใดหากทำเพื่ออัลลอฮ์ และครั้งหนึ่งฉันเห็นท่านเทศนาถึงเจ้าของเหล่าได้ชักดาบออกมาแต่ท่านไม่ได้กลัวเขาเลยท่านยึดเอาดาบจากมือของเขาซึ่งท่านนั้นเป็นคนที่มีร่างกายแข็งแรงมากบ่อยครั้งที่ท่านทำลายกลองเล็กและปีต่างๆ ในกรุงมะสก์ส (Al-Dhahaby: 21/454)

ท่านอิมามอัน-นะวะวีรีย เราะหิมะฮ์ซุลลอฮ์ ได้กล่าวความว่า “จงรู้เถิดว่า

ประเด็นนี้คือประเด็นเรื่องการใช้ในการทำ ความดีและห้ามปรามความชั่วนั้น ส่วนมากจะ ถูกละเลยมาช้านาน ณ เวลานี้ไม่เหลืออยู่ยกเว้น จำนวนน้อยมากเป็นประเด็นใหญ่เพราะการงาน ต่าง ๆ จะไม่ดำรงและมั่นคงอยู่ได้นอกจากด้วย สิ่งนี้และหากความชั่วแผ่ขยาย บะลาห์หรือการ ลงโทษจากอัลลอฮ์จะประสบกับทั้งคนดีและไม่ดี หากไม่มีการห้ามปรามคนชั่วให้หยุดการทำ ความชั่วแล้วเกรงว่าอัลลอฮ์อาจจะลงโทษกัน ทั้งหมด

ตั้งอัลลอฮ์ตรัสไว้ว่า

﴿فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾.

ความว่า “ดังนั้นบรรดาผู้ที่ฝ่าฝืนคำสั่ง ของเขา (มุหัมมัด) จงระวังตัวเถิดว่าเคราะห์ กรรมจะเกิดขึ้นแก่พวกเขาหรือว่าการลงโทษอัน เจ็บปวดจะเกิดขึ้นแก่พวกเขา (Al-Nur: 63)

ดังนั้นผู้หวังในอาคิเราะฮ์และไฟฮา ความโปรดปรานของอัลลอฮ์จำเป็นที่จะต้องให้ ความสำคัญกับเรื่องนี้เพราะประโยชน์ใหญ่หลวง นัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในห้วงเวลาที่มีการละเลย อย่างมากเช่นปัจจุบันนี้ แต่ต้องบริสุทธิ์ใจเพื่อ อัลลอฮ์และต้องไม่เกรงกลัวผู้ที่ต่อต้านเพราะเรา สูงส่งกว่า

2. หน้าที่ของภาคประชาชน

2.1 เชื้อฟังก่อผู้นำ

หน้าที่ของภาคประชาชนซึ่งเป็นสิทธิ ของผู้นำหรือผู้ปกครองเกี่ยวกับเรื่องนี้นั้น ท่านนบีมุฮัมมัดﷺได้ให้โอวาทไว้ว่า

« خیار أئمتکم الذین تحبونهم و یحبونکم و تصلون علیهم و یصلون علیکم و شرار أئمتکم الذین تبغضونهم و یبغضونکم و تلعنونهم و یلعنونکم قیل یا رسول الله أفلا ننابذهم عند ذلك قال لا ما أقاموا فیکم الصلاة ألا من ولی علیہ وال فرآه یأتی شیئاً من معصية الله فلینکر ما یأتی من معصية الله ولا ینزعن یداً من طاعة».

ความว่า “เอาฟุบินมาลิกรายงานว่า ท่านเราะสูลุลลอฮ์ﷺ ของพระองค์ ได้กล่าวว่า ผู้ปกครองที่ดีที่สุดในหมู่พวกท่านก็คือ ผู้ปกครองที่พวกท่านรักใคร่ต่อพวกเขาและพวกเขาก็รักใคร่ต่อพวกท่าน และเป็นผู้ที่วิงวอนพระเจ้าเพื่อพวกท่านและท่านเองก็วิงวอนเพื่อพวกเขา ส่วนผู้ปกครองที่เลวยิ่งในหมู่พวกท่านก็คือ ผู้ที่พวกท่านเกลียดชังพวกเขา และพวกเขาเองก็เกลียดชังพวกท่าน อีกทั้งพวกท่านก็ต่างสาปแช่งพวกเขาและพวกเขาก็ต่างสาปแช่งท่านกลับ มีคนถามท่านนบีต่อว่าเราจะเผชิญหน้ากับพวกเขาด้วยคมดาบได้หรือไม่? ท่านนบีตอบว่าไม่ ตราบใดที่ผู้ปกครองเหล่านี้ยังทำการละหมาดร่วมกับพวกท่านอยู่ หากพวกท่านพบสิ่งที่น่ารังเกียจใดจากผู้ปกครองของพวกท่าน ท่านก็จงรังเกียจการกระทำของเขา แต่อย่าถอนมือของพวกท่านออกจากการรักดี “(สัตยาบัน) ที่เคยให้กับเขาไว้” (Muslim: 4910, 17060)

2.2 จะต้องช่วยเหลือสนับสนุนผู้นำในการทำสิ่งที่ดีทุกอย่าง

จากท่านอะบูฮุร็อยเราะห์รายงานจาก
ท่านรอซูลﷺท่านทรงกล่าวว่า
«مَنْ أَطَاعَنِي فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَمَنْ
أَطَاعَ الْإِمَامَ فَقَدْ أَطَاعَنِي وَمَنْ عَصَانِي فَقَدْ
عَصَى».

ความว่า “ผู้ใดที่เชื่อฟังปฏิบัติตาม
คำสั่งฉันแน่แท้เขาได้เชื่อฟังปฏิบัติตามคำสั่ง
อัลลอฮ์แล้ว และใครก็ตามฝ่าฝืนต่อฉันแน่แท้
เขาได้ฝ่าฝืนอัลลอฮ์แล้ว และใครเชื่อฟังปฏิบัติ
ตามคำสั่งผู้นำแน่แท้เขาได้เชื่อฟังคำสั่งของฉัน
แล้วและใครฝ่าฝืนต่อผู้นำแน่แท้เขาฝ่าฝืนต่อฉัน
แล้ว” (Muslim: 4852)

ขอบเขตของการเชื่อฟัง

อิสลามได้กำหนดขอบเขตและเงื่อนไข
ต่างๆ สำหรับผู้อยู่ภายใต้การปกครองในการ
ปฏิบัติตามคำสั่งของผู้นำหรือผู้ปกครองโดย
กำหนดเงื่อนไขต่างๆ มีดังต่อไปนี้

1. ผู้ปกครองต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติอิสลาม
2. ผู้ปกครองต้องมีความยุติธรรมในการตัดสิน
3. ผู้ปกครองต้องไม่สั่งให้ประชาชนผู้คนทำความผิด

แท้จริงอิสลามนั้นถือว่าการเชื่อฟังของ
ผู้อยู่ภายใต้การปกครองนั้นเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็น
(ฟัรฎู) หรือเป็นกฎเกณฑ์หนึ่งของกฎข้อบังคับ
ในอิสลาม เสถียรภาพของการเมืองจะไม่มีทาง
มั่นคงราบไต่ที่ไม่เชื่อฟังผู้นำที่มีขอบเขตและ
ขอบข่ายที่จำต้องดำรงอยู่บนความเที่ยงธรรม

ระหว่างประชาชนไม่สั่งให้ประชาชนหรือผู้อยู่ใต้
ปกครองฝ่าฝืนและทำความชั่ว

ในกรณีนี้ จากการแถลงนโยบายของ
เคาะลีฟะฮ์อับบัส บักร์ ประมุขของรัฐจำเป็นที่
จะต้องแถลงนโยบายการปกครองของตนต่อ
ประชาชนจะได้เข้าใจถึงจุดมุ่งหมายของการ
ปกครองในอนาคตข้างหน้าระหว่างการปราศรัย
ที่มิมบรัมัสยิด หลังจากที่ได้รับฟังสัตยาบันจาก
ประชาชนแล้วท่านอับบัสได้กล่าวว่า

"أما بعد أيها الناس فإنني قد وليت
عليكم ولست بخيركم فإن أحسنت فأعِينوني
وإن أسأت فقوموني الصدق أمانة والكذب
خيانة والضعيف فيكم قوي عندي حتى أريح
عليه حقه إن شاء الله والقوي فيكم ضعيف
حتى آخذ الحق منه إن شاء الله تعالى لا يدع
قوم الجهاد في سبيل الله إلا ضربهم الله بالذل
ولا تشيع الفاحشة في قوم قط إلا عمهم الله
بالبلاء أطيعوني ما أطيع الله ورسوله فإذا
عصيت الله ورسوله فلا طاعة لي عليكم".

ความว่า “ฉันได้ถูกเลือกให้เป็นผู้นำ
ของพวกท่านโดยที่ฉันเองก็ไม่ได้ดีที่สุด กว่าใคร
ในหมู่พวกท่าน ดังนั้นถ้าฉันทำดี พวกท่านมี
หน้าที่ให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนฉัน ถ้า
หากฉันทำผิด พวกท่านก็มีหน้าที่ทำให้ฉันอยู่บน
ทางที่ถูกต้อง สัจธรรมเป็นความไว้วางใจและ
การไม่รักษาสัจธรรมก็คือการฉ้อฉลต่อตำแหน่ง
หน้าที่ คนอ่อนแอในหมู่พวกท่านคือคนเข้มแข็ง
สำหรับฉัน トラบไต่ที่ฉันจะให้เขาได้รับสิทธิ

อย่างครบถ้วน อินชาอัลลอฮ์ และคนที่เข้มแข็งในหมู่พวกท่านคือคนที่อ่อนแอสำหรับฉัน ไม่มีกลุ่มชนใดที่ละทิ้งการญิฮาด นอกจากอัลลอฮ์จะมอบความอภัยศให้แก่วางเขา จงเชื่อฟังฉันตราบใดที่ฉันยังเชื่อฟังอัลลอฮ์และรอซูลของพระองค์ เมื่อฉันไม่เชื่อฟังอัลลอฮ์และรอซูลของพระองค์พวกท่านก็ไม่มีหน้าที่เชื่อฟังฉัน ” (Akbar Shah Najeebabadi, 2552:1/292)

จากบทปราศรัยของท่านมีบทเรียนต่างๆ คือ

1. ผู้นำและผู้ตามมีความประเสริฐเท่าเทียมกัน
2. จะต้องช่วยเหลือผู้นำในสิ่งที่ดีงาม
3. จะต้องขึ้นหรือตักเตือนผู้นำหากผู้นำหลงผิด
4. ทั้งผู้นำและผู้ตามจะต้องมีสัจจะซึ่งเป็นอะมานะฮ์และการหลอกลวงเป็นการทำลาย
5. ผู้นำจะต้องให้เกิดความเท่าเทียมกันในสังคม กล่าวคือปกป้องผู้ที่อ่อนแอและควบคุมผู้ที่เข้มแข็งกว่ามิให้ละเมิดสิทธิของผู้อื่น
6. ผู้นำจะต้องส่งเสริมการญิฮาด
7. ผู้นำจะต้องขจัดสิ่งที่ชั่วช้าในสังคม
8. ผู้ตามจะต้องรักดีต่อผู้นำตราบใดที่ผู้นำยังคงรักดีต่ออัลลอฮ์และเราะซูล
9. ห้ามรักดีต่อผู้นำในสิ่งที่เป็นการละเมิดต่ออัลลอฮ์หรือเราะซูล

2.2 ตักเตือนและอดทน

หลักการการตักเตือนผู้ปกครอง

ท่านนบี ﷺ ซึ่งเป็นนักรัฐศาสตร์ที่ประเสริฐและดีเลิศที่สุดของพื้นพิภพนี้ได้กล่าวชี้แนะถึงวิธีการแก้ปัญหาเกี่ยวกับการตักเตือนผู้ปกครองว่า

«من أراد أن ينصح لذي سلطان فلا يبهه علانية، وليأخذ بيده فإن سمع منه فذاك، وإلا أدى الذي عليه».

ความว่า “ผู้ใดประสงค์ที่จะชี้แนะผู้ปกครอง (ด้วยกับคำสั่งใช้) ดังนั้นก็จงชี้แนะแก่เขาอย่างลับๆ ไม่เปิดเผยด้วยการพาเขาไปในที่รโหฐาน (พร้อมกับชี้แนะแก่เขา) ดังนั้นหากผู้ปกครองยอมรับคำแนะนำจากเขา (ก็ถือว่าสมบูรณ์) และถ้าหากว่าไม่ก็ถือว่าเขาได้ทำหน้าที่ของเขาแล้ว” (Al-Albany, 1400: 1071)

จากหะดีษข้างต้นเข้าใจได้ว่าท่านเราะซูลได้ชี้แนะประชาชาติของท่านในการแก้ไขปัญหาคือผู้ปกครองที่อธรรมด้วยการให้คำแนะนำ และให้กระทำการที่รโหฐานทั้งนี้ก็เพื่อป้องกันการกระทบกระเทือนต่อภาพลักษณ์หรือการแข็งขืนต่อหากกระทำต่อหน้าสาธารณชนและยังเป็นการหลีกเลี่ยงจากความขัดแย้งที่อาจจะเกิดขึ้นจากการเผชิญหน้าอย่างไม่รู้กาลเทศะ เพราะฉะนั้นกลุ่มบุคคลที่ได้โจมตีหรือประณามคำทอตนันการศาสนาที่อยู่ภายใต้แอกของผู้ปกครองเผด็จการก็ถือว่าเขาได้กระทำการอธรรมต่อบรรดาอะลอะมะฮ์เหล่านั้นทั้งนี้เพราะบางทีบรรดาอะลอะมะฮ์เหล่านั้นก็อาจจะทำการตักเตือนต่อผู้ปกครองของพวกเขาอย่างลับๆแล้วก็เป็นได้

หะดีษอีกบทหนึ่งซึ่งขยายความในเรื่องปัญหาของผู้มีอำนาจนั้นคือหะดีษที่รายงานโดยท่านอาบู บินมาลิกอัลอษะอียฺ ความว่า

لَا، مَا أَقَامُوا فِيكُمْ الصَّلَاةَ.

ความว่า “ไม่ (ต่อต้านผู้นำ) ตราบใดที่พวกเขายังคงดำรงไว้ซึ่งการละหมาดกับพวกท่านอยู่” (Al-Albany: 1071)

หะดีษต้นนี้ ได้ปิดประตูการต่อสู้กับผู้ปกครอง ตราบใดที่กลุ่มผู้ปกครองเหล่านั้นยังคงดำรงไว้ซึ่งการละหมาดของพวกเขาอยู่ แต่มีใช้หมายความว่าความชั่วเลวทรามที่ผู้ปกครองกระทำอยู่นั้นจะต้องถูกปล่อยปละละเลยไป เพราะหากสามารถทำการชี้แนะหรือห้ามปรามพวกเขาเพื่อให้ละทิ้งความชั่วต่างๆ นั้นได้ก็ควรจะทำ ดังนั้นจำเป็นต้องพิจารณาถึงความแตกต่างของการต่อสู้กับการห้ามปรามความชั่วด้วย การต่อสู้กับผู้ปกครองในความหมายของการปฏิวัตินั้นมีอาจจะกระทำได้ ตราบใดที่ผู้ปกครองยังคงละหมาดและเงื่อนไขเดียวที่อนุวัติแก่มุสลิมในการต่อต้านหรือต่อสู้กับผู้ปกครองของพวกเขา ก็คือการที่ผู้ปกครองของพวกเขาแสดงออกซึ่งการทำบาปที่ส่งผลต่อการสันติภาพการเป็นมุสลิมหรือที่เรียกว่า “กุฟรฺ” ดังหะดีษของท่านเราะสูล ﷺ อีกสำนวนหนึ่งความว่า

إِلَّا أَنْ تَرَوْا كُفْرًا بَوَاحًا، عِنْدَكُمْ مِنَ اللَّهِ فِيهِ بُرْهَانٌ

ความว่า “จนกว่าท่านจะเห็นการปฏิเสธอันชัดแจ้ง ซึ่งพวกท่านมีหลักฐานจากอัลลอฮ์” (Al-Bukhry: 6647)

เพราะฉะนั้นจากหะดีษข้างต้นนี้การกบฏหรือปฏิวัติต่อผู้ปกครองจะสามารถกระทำได้อีกต่อเมื่อผู้ปกครองได้ละทิ้งศาสนาของพระองค์อัลลอฮ์ และแสดงออกซึ่งการปฏิเสธศาสนาอิสลามอย่างชัดแจ้ง แต่ทั้งนี้และทั้งนั้นการกระทำการดังกล่าวทั้งหมดก็จำเป็นต้องพิจารณาเงื่อนไขตามที่ท่านชัยคิบนาซได้กล่าวไปทั้งหมดนั้นคือความพร้อมในการปฏิวัติและการแทนที่ด้วยผู้ปกครองที่ดีกว่า ท่านชัยคุศอลิฮ์อัลฟาซานได้กล่าวแสดงความเห็นต่อหะดีษเหล่านี้ไว้ในการสอนของท่านที่ทำการคัดค้านกลุ่มนักวิพากษ์วิจารณ์อุละมาอ์ของประเทศซาอุดีอาระเบียว่า

“และผู้คนนั้นไม่ได้รับรู้เลยว่าเป็นเวลาที่ยาวนานแค่ไหนที่ท่านอิมามอะฮ์มัดต้องใช้เวลาอยู่ในคุก และที่ไหนกันเล่าที่ท่าน ชัยคุลอิสลามอิบนุตัยมียะฮ์ได้เสียชีวิตลง? มิใช่อิมามอะฮ์มัดดอกหรือที่ถูกจำคุกเป็นเวลาหลายปีอันเนื่องจากการคัดค้านความเห็นที่ว่า อัลกุรอานเป็นสิ่งถูกสร้าง เหตุใดท่านจึงไม่สั่งใช้ประชาชนให้ทำการก่อกบฏต่อเคาะลีฟะฮ์เล่า? หรือพวกเขามีทราบเลยหรือว่าท่าน อิบนุตัยมียะฮ์ถูกจำคุกเป็นเวลามากกว่า 2 ปีและเสียชีวิตลง ณ ที่นั้น? เหตุใดที่พวกเขาจึงไม่สั่งใช้ประชาชนให้ทำการต่อต้านผู้ปกครองของพวกเขาเสียเล่า? ทั้งที่ทั้งสองนั้นเป็นที่สุดของความ

ประเสริฐและทรงความรู้ แล้วกระไรกันเล่า สำหรับผู้ที่เป็นอย่างอื่นไปจากท่านเหล่านั้น?”³

2.3 หลักการความอดทน

ท่านอิมามอะฮ์มัด ปราชญ์อิสลามนาม อุโหมษได้อธิบายถึงสาเหตุที่ท่านนบีﷺ ได้สอนสั่งให้อดทนต่อการกดขี่ไว้ว่า

"سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ، فِي أَمْرٍ كَانَ حَدَّثَ بِبَغْدَادَ، وَهُمْ قَوْمٌ بِالْخُرُوجِ، فَقُلْتُ: يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ، مَا تَقُولُ فِي الْخُرُوجِ مَعَ هَؤُلَاءِ الْقَوْمِ، فَأَنْكَرَ ذَلِكَ عَلَيْهِمْ، وَجَعَلَ يَقُولُ: سُبْحَانَ اللَّهِ، الدِّمَاءُ، الدِّمَاءُ، لَا أَرَى ذَلِكَ، وَلَا أَمْرٌ بِهِ، الصَّبْرُ عَلَى مَا نَحْنُ فِيهِ خَيْرٌ مِنَ الْفِتْنَةِ، يُسْفِكُ فِيهِ الدِّمَاءُ، وَيُسْتَبَاحُ فِيهَا الْأَمْوَالُ، وَيَنْتَهَكُ فِيهَا الْمَحَارِمُ، أَمَا عَلِمْتَ مَا كَانَ النَّاسُ فِيهِ؟ يَعْنِي أَيَّامَ الْفِتْنَةِ. قُلْتُ: وَالنَّاسُ الْيَوْمَ، أَلَيْسَ هُمْ فِي فِتْنَةٍ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ؟ قَالَ وَإِنْ كَانَ فَإِنَّمَا هِيَ فِتْنَةٌ خَاصَّةٌ، فَإِذَا وَقَعَ السَّيْفُ عَمَتِ الْفِتْنَةُ وَانْقَطَعَتِ السَّبِيلُ. الصَّبْرُ عَلَى هَذَا وَيَسْلَمُ لَكَ دِينُكَ خَيْرٌ لَكَ. وَرَأَيْتَهُ يَنْكُرُ الْخُرُوجَ عَلَى الْأُئِمَّةِ. وَقَالَ الدِّمَاءُ لَا أَرَى ذَلِكَ وَلَا أَمْرٌ بِهِ".

ความว่า “อบูอัลฮาริซ ได้ถามท่านอิมามอะฮ์มัดเกี่ยวกับวิกฤตการณ์ที่กำลังอุบัติขึ้นในกรุงบัสตาตของอิรัก (นั่นคือการสังหารปราชญ์ซุนนะฮ์ท่านหนึ่งคืออิมามอะฮ์มัด บิน

นัศรอัลคุซาอีย ในปี ฮ.ศ.231 ตรงกับรัชสมัยของเคาะลีฟะฮ์อัลวาซิก) ส่งผลให้มีคนกลุ่มหนึ่งคิดก่อการกบฏขึ้น ฉะนั้นจึงถามท่าน ว่า อ้อบูอับดุลเลาะฮ์ (อิมามอะฮ์มัด) ท่านจะว่าอย่างไรกับการออกไปร่วมก่อการกบฏกับคนกลุ่มนี้ล่ะ? ท่านอิมามอะฮ์มัดแสดงการปฏิเสธต่อการกระทำของพวกเขาและเริ่มต้นกล่าวว่า มหาบิรฺสุทฺที่ยิ่งเป็นของพระองค์อัลเลาะฮ์ แล้วเลือดของประชาชนล่ะ แล้วเลือดล่ะ! ฉันไม่เชื่อในการแก้ปัญหาด้วยวิธีการเช่นนี้ และฉันก็จะไม่บอกคนอื่นให้ทำแบบนี้ สำหรับเราแล้ว สถานการณ์ที่ทุกข์ยากควรจะแก้ไขด้วยความอดทน (ต่อการกดขี่ของผู้นำ) ดีกว่าการก่อความวุ่นวายแบบนี้ซึ่งโลหิตของประชาชนได้ถูกหลั่ง ทรัพย์สินถูกยึดครอง สิ่งต้องห้ามถูกล่วงละเมิดท่านไม่รู้หรือว่าเกิดความโหดร้ายอะไรขึ้นแก่ประชาชนบ้างในยุคที่สงครามกลางเมืองอุบัติขึ้น! (หมายถึงในยุคเคาะหะบะฮ์) ผู้ถามจึงกล่าวว่า อ้อบูอับดุลเลาะฮ์ แล้วปัจจุบันประชาชนไม่ได้ถูกกดขี่ (จากการปกครองของพวกเขา) ดอกหรือ? ท่านอิมามตอบว่า หากเป็นเช่นนั้น มันก็ยังคงเป็นการกดขี่ที่มีวงจำกัด ทว่าหากคมดาบถูกชักขึ้นเมื่อใด การกดขี่จะกลืนกินทุกอย่างและทางหนีก็ถูกตัดขาดลงหมดสิ้น ฉะนั้นการอดทนต่อสภาพการณ์เช่นนี้จะเป็นการดีกว่าสำหรับท่าน เพราะมันจะสร้างความปลอดภัยแก่ศาสนาของท่าน และฉันก็ได้ประจักษ์ว่า อิมามอะฮ์มัด ปฏิเสธต่อการกบฏและกล่าวว่า จงระวังการหลั่งเลือด! ฉันไม่เชื่อในวิถีทางเช่นนั้นเลย ฉันไม่สั่งใครให้ทำเช่นนั้นแน่” (Al-Khallal: 1410: 1 /132-133)

³Muhadarah al-Qaha al-Syikh bi Madinah al-Ta'if yawma isnaini 3/3/1415 H, fi masjid Malik Fahad bi Ta'if สืบค้นวันที่ 16 (พฤษภาคม 2554, <http://www.alfuzan.net/islamLib/viewchp.asp?BID=347&CID=1#s19>

3. การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการตรวจสอบผู้ปกครองหรือการประท้วงภาคประชาชนต่อผู้ปกครองที่ละเมิดสิทธิในอิสลาม

ปวงปราชญ์อิสลามต่างมีข้อถกเถียงกันในประเด็นปัญหาการแสดงออกด้วยการชุมนุมประท้วงและได้มีความคิดเห็นต่อประเด็นเรื่องนี้ออกเป็นสองซีกสองฝ่ายด้วยกันทั้งนี้แต่ละฝ่ายต่างก็หยิบยกหลักฐานมาเป็นข้อสนับสนุนความคิดของตนเองจากพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานและจากวจนะศาสนทูต^ﷺ ตลอดจนเหตุการณ์ในอดีตแต่ละฝ่ายต่างยึดหลักฐานอันเดียวกันหรือต่างกันซึ่งขึ้นอยู่กับการศึกษาของแต่ละฝ่ายต่อหลักฐานดังกล่าว

ในการนี้ต่างฝ่ายต่างยึดถือหลักนิติศาสตร์ที่ว่า“

المصلحة المرسلة คือหลักยึดประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้งและอีกหลักนิติศาสตร์หนึ่งที่ว่า “سد الذرائع” คือหลักระงับทุกช่องทางนำมาซึ่งความชั่วและโทษมาอธิบายประกอบแนวคิดของตนทั้งนี้นักปราชญ์กลุ่มหนึ่งเห็นว่าการแสดงออกด้วยการชุมนุมประท้วงไม่สามารถกระทำได้ด้วยเหตุว่าเป็นกลไกหนึ่งของหลักประชาธิปไตยและยังเป็นวิธีการที่ไม่เคยปรากฏในหลักศาสนาทั้งจากพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานและจากวจนะศาสนทูตหรือจากการปฏิบัติของศาสนทูตซึ่งถือได้ว่าเป็นการอุทธรณ์อย่างหนึ่ง

أمور مستحذة ซึ่งเป็นสิ่งแปลกปลอมและไม่สามารถเปลี่ยนแปลงความชั่วได้⁴ ดังที่ทราบโดยทั่วกันว่าหากแต่การชุมนุมประท้วงนั้นขึ้นอยู่กับข้อเรียกร้องถ้าหากข้อเรียกร้องเป็นสิ่งที่พึงกระทำการชุมนุมก็ย่อมพึงต้องแสดงออกซึ่งการชุมนุมประท้วงและหากว่าข้อเรียกร้องนั้นเป็นภาคส่งเสริมการชุมนุมประท้วงก็ย่อมเป็นการส่งเสริมให้กระทำเช่นกัน ดังนั้นการชุมนุมประท้วงก็ย่อมขึ้นอยู่กับเป้าหมายข้อเรียกร้องเป็นหลัก

ในการนี้การชุมนุมประท้วงโดยทั่วไปส่วนมากแสดงออกซึ่งเพื่อคัดค้านความไม่เป็นธรรมการกดขี่การริดรอนสิทธิของปวงชนในสังคมด้วยเหตุว่าความธรรมเป็นมูลเหตุแห่งความhayane ของสังคมและนำมาซึ่งความไม่เป็นเสถียรภาพความไม่ร่มเย็นสันติสุขของสังคมซึ่งการแสดงออกชุมนุมประท้วงเพื่อคัดค้านสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่พึงการกระทำได้และเป็นการแสดงออกที่สามารถกระทำได้โดยยึดหลักจากพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานที่ว่า (... وَلَتَكُنْ مِنْكُمْ ...)

⁴ อาทิเช่น ชีคอัลอิสลามอับดุลมัยยะห์ในหนังสือของท่าน มินฮาจอัลสุนนะห์ เล่ม 3/395 - ชีคบินบาชในหนังสือฟัตวาของท่าน 8/203 - ชีคอับดุลมุซัยมินในคำพิพากษาชี้ขาดของท่าน, ดูวารสารอัลมุสลิม ฉบับที่ 540 ปี 1995/10 - ชีคอับดุลอาซีซอัลลิสในหนังสือของท่าน Kasyf Syubhat Mujawwzi al - Muzahara - คำพิพากษาชี้ขาดของคณะนักวิชาการอาวุโสแห่งราชอาณาจักรซาอุดีอาระเบีย ชีคอับดุลอาซีซอัลลิสในหนังสือของท่าน Kasyf Syubhat Mujawwzi al - Muzahara - คำพิพากษาชี้ขาดของคณะนักวิชาการอาวุโสแห่งราชอาณาจักรซาอุดีอาระเบีย- ชีคคอลิลอัลลุซัยมี-ชีคคอลิลอัลเฟาวซานและชีคสะออดอัลซัตตีย์ในหนังสือของท่าน al - Muzaharat fi Mizan al - Islam.

أَمَّةٌ) (Al-Imran:104) ซึ่งหากเราสังเกตกริยาอายะฮ์ดังกล่าวก็จะพบว่าเป็นอายะฮ์คำสั่งหรือบัญชาใช้หาก้องการที่ชี้คำสั่งหรือคำบัญชาแล้วย่อมต้องสนองคำบัญชาดังกล่าว⁵ และอีกข้อกำชับของท่านศาสนทูตที่ว่า (مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مُنْكَرًا فَاسْتِطَاعَ أَنْ يُغَيِّرَهُ بِيَدِهِ، فَلْيُغَيِّرْهُ بِيَدِهِ) (Ahmad: 11510) ซึ่งหากเราสังเกตคำนามที่ว่า (مَنْ) เป็นคำสรรพนามที่บ่งบอกถึงการแทนนามบุคคลเดียวสองคนหรือกลุ่มบุคคลคณะบุคคลก็ได้หากว่าบุคคลใดมีความสามารถหรือมีอำนาจพอที่จะแก้ไขความอธรรมได้ก็จำเป็นสำหรับเขาจักต้องทำหน้าที่ไม่ว่าจะเสนอแนะให้คำแนะนำปรึกษาหรือแสดงออกด้วยการประท้วงอดอาหารโพสต์ป้ายประท้วงตามความสามารถที่ตนมีอยู่หรืออาจจะเป็นการรวมกลุ่มกันเพื่อแสดงออกประท้วงในลักษณะดังกล่าวได้

ในส่วนนักปราชญ์ที่เห็นว่าการแสดงออกชุมนุมประท้วงสามารถกระทำได้และยังเป็นหนึ่งในแนวทางการเสริมสร้างมวลความดีห้ามปรามปวงความชั่วนอกเหนือจากนี้ยังเป็นสิทธิของประชาชนในการแสดงออกและเพื่อความยุติธรรมของปวงชนที่รัฐหรือผู้นำต้องพึงมอบให้ทั้งนี้ยังเป็นการเจริญรอยตามศาสนทูต ﷺ และยึดหลักกฎของเจตนารมณ์หลักนิติศาสตร์อิสลาม⁶ โดยยึดหลักฐานดังต่อไปนี้

⁵ อนุสัญญาอัลอฮารีย์การชุมนุมประท้วงอย่างสันติวิธี เป็นการกระทำที่พึงกระทำทางศาสนาหน้า:10

⁶ อาทิเช่นชัคยูฟอัลกอรออวีย์และชีคอลิมหัยอัลดีนอัลกีร์รีดาฟีและดรอับดุลการีมอับนุซุฟอัลคิฏรและดรอัลซารีฟฮาติมอับนุอาารีฟอัลเฮวานีย

1. หลักฐานจากเหตุการณ์ที่ท่านศาสนทูต ศอฮาบะห์ และบรรดาคณมุสลิมต่างได้ออกมาเดินขบวนแสดงออกถึงความเข้มแข็งและศักยภาพของชาวมุสลิมภายหลังจากอุมร์อิบน์อัลค็อฏฏอบเข้ารับอิสลาม (Ibn Hajar,1412: 2 /512)

2. หลักฐานจากเหตุการณ์เพื่อนบ้านคนหนึ่งถูกรังแกและท่านศาสนทูตได้สั่งให้ผู้คนรวมตัวแข่งดำผู้กระทำการรังแกเพื่อนบ้านของเขา (Al-Hakim: 7703)

3. หลักฐานจากเหตุการณ์ที่ท่านเราะฮ์ลุอพยพสู่มาดีนะห์โดยที่ผู้คนตลอดจนเด็กๆ และบรรดาสตรี ต่างออกมารวมตัวกันต้อนรับท่านศาสนทูตกันอย่างล้นหลาม (Ibn al-Athir,1969: 6445)

4. หลักฐานจากการกระทำของอุมร์อิบน์ อัลค็อฏฏอบ ยามต้องการอพยพไปยังเมืองมาดีนะห์และมีการทำผู้คนว่าจะมีใครกล้าขัดขวางการอพยพของตนหรือไม่แม้จะตัวคนเดียวแต่ก็ยังกล้าที่จะเปิดเผยแสดงออกซึ่งความจริง (Ibn al-Athir,1994: 4/58)

5. การชุมนุมประท้วงเป็นสิทธิของปวงชนและยังเป็นการเรียกร้องสิทธิแก่ผู้คนทั่วไปมิใช่เป็นสิทธิส่วนตนคนใดคนหนึ่งแต่ประการใด

6. การรวมตัวกันของบรรดาคณมุสลิมและท่านศาสนทูต ﷺ เพื่อให้การช่วยเหลือแก่อุษมาน อิบน์ อัฟฟาน ในช่วงโดนควบคุมตัวโดยชาวมุชรีกินมักกะห์ ในห้วงเวลาสนธิสัญญาบัยอะห์อัลริฎวาน (Al-Dhahaby,1987: 2/388)

7. หากพิจารณาถึงวิธีการที่จะนำไปสู่จุดหมายแล้วหากจุดหมายนั้นมีกฎตามข้อหนึ่งใดตามบทบัญญัติทั้งห้าประการหากว่าเป้าหมายนั้นเป็นที่บังคับ (วาญิบ) วิธีการย่อมเป็นที่บังคับ (วาญิบ) หรือหากเป้าหมายเป็นที่ต้องห้าม (หะรอม) แน่นอนวิธีการก็ย่อมเป็นที่ต้องห้ามหรือไม่ มีกฎข้อบังคับใดๆ แน่นอนวิธีการก็เป็นที่ยอมรับและหากว่าเป้าหมายไม่ได้มีข้อบังคับก็ไม่ใช่สิ่งที่สงสัยเลยว่าวิธีการนั้นย่อมเป็นที่อนุญาต

หากว่าวิธีการนั้นเป็นที่ต้องห้าม (หะรอม) วิธีการดังกล่าวย่อมไม่สามารถนำมาใช้ได้เพื่อบรรลุเป้าหมายที่ได้วางไว้แม้ว่าเป้าหมายนั้นเป็นที่บังคับทางศาสนาก็ตามเพราะว่าวิธีการที่จะบรรลุเป้าหมายเป็นที่ต้องห้ามหากว่าวิธีการเป็นที่ต้องห้ามหรือใช้การได้แต่ว่าเป็นที่ไม่บังควร (มักรูฮ) ก็ย่อมไม่ส่งเสริมให้ใช้วิธีการดังกล่าวเช่นกัน

และหากว่าวิธีการเป็นที่อนุญาต นักวิชาการได้มีทรรศนะแตกต่างกันออกไป นักวิชาการกลุ่มหนึ่งได้ให้ความเห็นว่าเป็นที่ยอมรับและกลุ่มหนึ่งมีความเห็นไม่เป็นการอนุญาต ในส่วนนักวิชาการที่เห็นว่าไม่เป็นที่อนุญาตโดยให้เหตุผลว่าวิธีการที่จะนำไปสู่เป้าหมายนั้นเป็นกฎตายตัว (تعبدی) ส่วนนักวิชาการที่เห็นวิธีการเป็นที่อนุญาตโดยให้เหตุผลว่าเดิมทีแล้ววิธีการทุกอย่างเป็นที่อนุญาตเว้นแต่ว่ามีข้อต้องห้ามหรือกฎหมายห้ามไว้ก็ไม่สามารถใช้ได้ และวิธีการที่จะนำไปสู่เป้าหมายไม่ได้เป็นกฎบังคับตายตัว (تعبدی)

แต่อย่างไรก็ตามแต่เปิดกว้างโดยยึดหลักการที่ว่าวิธีการที่จะนำไปสู่เป้าหมายนั้นเป็นที่ต้องห้ามหรือไม่ประการใด

8. พิจารณาถึงเป้าหมายโดยมิได้พิจารณาที่วิธีการแต่อย่างไรก็ตามเป้าหมายคือตัวกำหนดวิธีการ ดังนั้นหากว่าเป้าหมายเป็นที่บังคับ “วาญิบ” ทางศาสนาวินิจฉัยวิธีการย่อมเป็นที่บังคับเช่นกันและบังคับให้บรรลุสู่เป้าหมายด้วยวิธีการใดๆ ก็ตามที่ไม่เป็นที่ต้องห้าม “หะรอม” การให้การช่วยเหลือพี่น้องมุสลิมที่ถูกอธรรมนั้นเป็นที่บังคับทางศาสนา ดังคำดำรัสของพระองค์อัลลอฮ์

﴿وَإِنْ اسْتَنْصَرُواكُمْ فِي الدِّينِ فَعَلَيْكُمْ النَّصْرُ﴾

ความว่า “และหากว่าบรรดาคนมุสลิมผู้ถูกรังแกข่มเหงเรียกร้องความช่วยเหลือจากท่านในการยืนหยัดต่อหลักการศาสนาก็จำเป็นสำหรับสุเจ้าต้องให้การช่วยเหลือเขา” (Al anfaal 72)

และดังวจนะศาสนทูตﷺ ที่ได้กำชับไว้ว่า

«مثل المؤمنين في توادهم وتراحمهم مثل الجسد الواحد إذا اشتكى منه عضو تداعى له سائر الجسد بالحمى والسهر».

ความว่า “อุปมาความรักความเมตตาของมวลมุสลิม อุปมาเรือนร่างหนึ่งเดียว หากองค์กายพหุใดร้องทุกข์องค์กายพหุอื่นย่อมเจ็บไข้ด้วยและนอนไม่หลับ” (Ahmad: 18404)

ดังนั้นวิธีการทุกรูปแบบเก่าหรือใหม่ซึ่งเป็นที่อนุญาตทางศาสนาและอาจนำไปสู่การ

บรรลุผลเป้าหมายดังกล่าว เพื่อช่วยเหลือและ
ปราบความอธรรมหรือบรรเทาจากความอธรรม
นั้น แนนอนวิธีการดังกล่าวเป็นที่ยอมรับและ
บางครั้งอาจเป็นการบังคับอีกด้วยหากมองดู
บริบทสถานการณ์เป็นหลัก เป็นที่ทราบโดยทั่ว
กันว่าเป้าหมายหลักของการชุมนุมประท้วงเป็น
ที่ยอมรับกระทำได้ตามบทบัญญัติศาสนาและ
อนุญาตให้ใช้วิธีการใดก็ตามที่ไม่เป็นการขัดหลัก
ศาสนา ซึ่งเราพบว่าเหตุการณ์ทาง
ประวัติศาสตร์ยุคต้นอิสลามก็มีเหตุการณ์ทำนอง
นี้มาแล้ว ตลอดจนหลักฐานจากพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานและแบบฉบับเราะสูล ﷺ หรือ
จากแนวทางปฏิบัติของอัครสาวกของเรา
สุล ﷺ

หลักฐานที่บ่งบอกว่าอนุญาตให้มีการ
ชุมนุมประท้วงได้ดังต่อไปนี้

﴿هَلْ يُبْلِكُ إِلَّا الْقَوْمُ الظَّالِمُونَ﴾

ความว่า “ความพินาศฉิบหายจะไม่
ประสบกับชนกลุ่มใดเว้นแต่กลุ่มที่อธรรม
เท่านั้น” (Surah al anaam: 47)

﴿إِنَّهُ لَا يُلْحِقُ الظَّالِمُونَ﴾

ความว่า “บรรดาผู้อธรรมนั้นหาได้
ประสบผลสำเร็จไม่แต่อย่างใด”

«يا عبادي إني حرمت الظلم على

نفسى وجعلته بينكم محرماً فلا تظالموا».

ความว่า “โอ้อาณาบ่าวของข้า
แท้จริงข้าได้ทรงห้ามมิให้ตัวข้า ซึ่งความอธรรม

และข้าได้สั่งห้ามมิให้เกิดความอธรรมในหมู่พวก
ท่านดังนั้นพวกท่านทั้งหลายอย่าได้อธรรมซึ่ง
และกัน” (Muslim: 6737)

จากโองการพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน
และวจนศาสนทูต ﷺ เหล่านี้เป็นการสั่งห้ามมิให้
ความอธรรมเกิดขึ้นและถือว่าความอธรรมนั้น
เป็นที่ยอมรับห้ามทางศาสนาอิสลามและจำเป็น
“วาญิบ” สำหรับคนทุกคนต้องหลีกเลี่ยงอย่าให้
เกิดขึ้นและพยายามทุกวิถีทางที่จะระงับความ
อยุติธรรมเหล่านี้เอาไว้ให้ได้เกิดและในทาง
กลับกันความยุติธรรมจำต้องให้เกิดขึ้นในสังคม
เพื่อแทนที่ตำแหน่งความอยุติธรรมเพราะว่าการ
สั่งห้ามสิ่งใดสิ่งหนึ่งก็เท่ากับว่าสิ่งตรงข้ามสิ่งนั้น
จำต้องก่อให้เกิด

9. ดังเดิมของสรรพสิ่งนั้นเป็นที่
อนุญาต เว้นแต่มีหลักฐานอันบ่งชี้ถึงสิ่งที่กระทำ
นั้นเป็นที่ยอมรับห้าม และการประท้วงสันติวิธีเป็น
การกระทำได้ อันจะไม่นำมาซึ่งโทษอันร้ายแรง
ด้วยเหตุว่าการชุมนุมประท้วงเป็นไปอย่างสันติ
วิธี หากว่าก่อให้เกิดโทษร้ายแรงก็ไม่สามารถ
กระทำได้ (Ali Nayif al-Syhudh, 2011: 1/50)

10. โองการพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน
และวจนศาสนทูต ﷺ ทั้งปวงอันเกี่ยวเนื่องกับการสั่ง
ใช้ในความดีและห้ามปรามในความชั่วต่างบ่งชี้
ถึงหลักฐานการแสดงออกด้วยการชุมนุม
ประท้วงอย่างสันติวิธีสามารถกระทำได้ ดังคำ
ดำรัสของพระองค์

﴿كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ

وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَوْ آمَنَ أَهْلُ الْكِتَابِ لَكَانَ خَيْرًا
لَهُمْ مِنْهُمْ الْمُؤْمِنُونَ وَأَكْثَرُهُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿١١٠﴾

ความว่า “พวกท่านนั้น เป็นประชาชาติที่ดียิ่งซึ่งถูกให้อุบัติขึ้นสำหรับมนุษยชาติ โดยที่พวกท่านใช้ให้ปฏิบัติสิ่งที่ชอบและห้ามมิให้ปฏิบัติสิ่งที่ไม่ชอบ และศรัทธาต่ออัลลอฮ์ และถ้าหากว่าบรรดาผู้ที่ได้รับคัมภีร์ศรัทธากันแล้ว แน่ใจมั่นคงก็เป็นการดีแก่พวกเขา จากพวกเขานั้นมีบรรดาผู้ที่ศรัทธา และส่วนมากของพวกเขานั้นเป็นผู้ละเมิด” (Al-Imran: 110)

การแสดงออกด้วยการชุมนุมประท้วงต่อการกระทำที่ผิดด้วยทุกส่วนของเรือนร่างสามารถกระทำได้ ด้วยเหตุอันมานับเทียบเคียงกับการห้ามปรามด้วยมือ ลิ้น ตลอดจนทุกกลยุทธวิธีการอันเหมาะสมดังที่ปวงปราชญ์อดีตและปัจจุบันต่างให้ความคิดเห็นในงานเขียนของตน นอกจากนี้ยังได้ระบุว่า หากปัจเจกชนหรือคณะบุคคลไม่สามารถยับยั้งความชั่วใดๆ ของกลุ่มบุคคลอันก่อความชั่วนั้นก็ให้ปลีกออกจากสถานที่นั้น (Walk Out) ซึ่งการปลีกออกจากสถานที่ดังกล่าวเป็นการแสดงการประท้วงอย่างหนึ่ง

4. หลักการการชุมนุมและประท้วงเพื่อเรียกร้องความยุติธรรมในอิสลาม

1. ข้อเรียกร้องของการประท้วงต้องชอบธรรมด้วยหลักข้อกฎหมายศาสนาและเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย หากข้อเรียกร้องนำมาซึ่งความ

เสียหายหรือข้อห้ามตามหลักศาสนา ถือว่าการประท้วงไม่สามารถกระทำได้

2. การประท้วงจำต้องไม่นำมาซึ่งความชั่วอื่นตามมาหรือความชั่วทำนองเดียวกันหรือก่อให้เกิดความชั่วใหญ่หลวงตามมา

3. การประท้วงจำต้องไม่ก่อให้เกิดการละทิ้งข้อบังคับตามหลักศาสนา อาทิการละหมาดญะมาอะฮ์หาเวลาการละหมาดญะมาอะฮ์เป็นต้น

4. การชุมนุมประท้วงจำต้องปราศจากการปะปนระหว่างชายหญิง หรือการกระทำส่อไปในทางล่วงละเมิดทางเพศ

5. การประท้วงจำต้องไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ชีวิตทรัพย์สินต่างๆ ของรัฐ เอกชน และสาธารณชน

6. การประท้วงจำต้องปราศจากการพกพาอาวุธใด ๆ ที่มาซึ่งการคร่าชีวิตผู้อื่น

7. การประท้วงที่ปราศจากการใช้คำหยาดคายถ้อยคำวาจาส่อเสียด และเกลียดชังหรือการใช้วาจาที่ผิดที่ไม่เป็นความจริงใส่ร้ายผู้อื่น

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: ((لَيْسَ الْمُؤْمِنُ بِالطَّعَّانِ، وَلَا اللَّعَّانِ، وَلَا الْفَاحِشِ وَلَا الْبُذِيِّ))

"ท่านร่อซูลุลลอฮ์ﷺ ได้กล่าวว่า ไม่ใช่เป็นผู้ศรัทธาผู้ที่ชอบด่าทอ (ผู้คนทั้งหลาย) ผู้ที่ชอบสาปแช่ง ผู้ที่ด่าทออย่างน่ารังเกียจ และผู้ที่พูดหยาดคาย" (Al-Bukhary, 1 / 116)

8. การประท้วงที่ไม่ก่อความเดือดร้อน แก่ผู้อื่นหรือผู้สัจจรไปมา ดังคำกำชับของท่านศาสนทูตถึงผู้ปกครองที่ตามริมท้องถนน เส้นทางสัจจรไปมาของผู้อื่น

«ياكم والجلوس في الطرقات قالوا

يا رسول الله ما لنا من مجالسنا بد نتحدث فيها فقال رسول الله اذا ابستم إلا المجلس فأعطوا الطريق حقه قالوا وما حق الطريق قال غرض البصر وكف الأذى ورد السلام والأمر بالمعروف والنهي عن المنكر».

ความว่า “พวกท่านทั้งหลายจงระวังจากการนั่งตามท้องถนน” พวกเขาเลยถามว่า “โอ้ ท่านเราะสูลุลลอฮ์ มันเป็นเพียงแค่วงสนทนาของเรา” ท่านเลยตอบว่า “เมื่อพวกท่านหลีกเลี่ยงไม่ได้ และต้องตั้งวงสนทนา พวกท่านก็จงให้สิทธิแก่ท้องถนน” พวกเขาถามว่า “สิทธิของท้องถนนคืออะไร โอ้ท่านเราะสูลุลลอฮ์?” ท่านตอบว่า “คือ การลดสายตาลงต่ำ การงด

การก่อกวนเบียดเบียน (ผู้อื่น) การกล่าวทอปป سلام และการกำชับให้ทำความดีและห้ามปรามการกระทำชั่ว” (Imam Ahmad: 17 /411)

สรุป

อิสลามเปิดโอกาสให้ชุมชนโดยภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกัน ระวัง หรือยุติข้อพิพาท ตลอดจนจัดการความขัดแย้งในชุมชน สังคมของตนได้ เมื่อปรากฏความอ่อนแอของสังคมด้วยการละเลยความยุติธรรม และปรากฏการกระทำที่ละเมิดอย่างแพร่หลาย ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการเสริมสร้างความดี และห้ามปรามความชั่ว ซึ่งเป็นหน้าที่มุสลิมที่มีความสามารถโดยใช้วิธีการที่กระทำได้ ประกอบด้วยการปรึกษาหารือ การตักเตือนแบบลับๆ ถ้าวิธีการนี้ไม่สำเร็จทางภาคประชาชนสามารถกระทำการแสดงออกหรือใช้วิธีการประท้วงอย่างสันติวิธีได้ตราบเท่าที่ยังอยู่ในขอบเขตและเงื่อนไขที่อิสลามกำหนดไว้

เอกสารอ้างอิง

- Ali NayiF al-Syhudh. 2011. **al-Ahkam al-Syar ‘iyyah li al-Thawrah al- ‘Arabiyyah**. Tabat al-Uula
- Akbark Shah Najeebabadi. 2552. **The History of Islam**. แปลโดย บรรจง ปินกาชัน: Islamic Book Center
- Abu Bakr Ahmad al-Khallal. 1410 H. **al-Sunnah**. Riyadh: Dar al-Rayah
- Abu Dawud. nd. **Sunan Abi dawud**. Beirut: Dar al-Kitab al- ‘Araby
- al-Bukhary. nd. **Sahih al-Bukhary**. Beirut: Dar Ibn Khathir
- al-Dhahaby. 1987. **Tarikh al-Islam wawafayat al-Masyahir wa al- ‘Alam**: Dar al-Kutub al- ‘Araby
- al-Dhahaby. 1984 **Siyar A ‘lam al-Nibala**. Beirut: Mu’asasah al-Risalah
- al-Hakim. n.d. **al-Mustadrak ‘Ala al-Sahihayn**. Beyrur: Dar al-Kutub al- ‘Ilmiyyah
- al-Qurtuby. 2002. **al-Jami ‘li Ahkam al-Quran**. al-Riyadh: Dar Aalam al-Kutub
- al-Mawardy. 1989. **al-Ahkam al-Sultaniyyah wa al-Wilayatal-Diniyyah**. al-Kuwait: Dar Ibn Qutaibah,
- Ibn al-Athir. 1969. **Jam ‘ul al-Usul fa Ahadith al-Rasul**: Dar al-Bayan
- Ibn al-Athir. 1994. **Isd al-Ghabah fi Ma ‘rifah al-Sahabah**: Dar al-Kutib al- ‘Ilmiyyah
- Ibn Hajar. 1412. **al-Isabah fi Tayiz al-Sahabah**, Beirut: Dar al-Jil
- Ibn Kathir. 1999. **Tafsir al-Quran al ‘Azim** Tahqiq Sami Ibn Muhammad Salamah: Dar al-Tayaiibah
- Ibn Qayyim. 1973. **I ‘lam al-Muwaqi ‘in**. Beirut: Dar al-Jil
- Muslim. n.d. **al-Jami‘ al-Sahih**. Beyrur: Dar al-Aafat
- Muhammad Nasr al-Din al-Albany. 1400. **Zila al-Jannah fi takhrij al-Sunnah li Ibn Abi Asim**: Maktabah al-Islamy